

Landbouwvereniging 'Olst'

De eerste jaren en zijn voorgeschiedenis

Marten en Fenneke Brascamp

In het septembernummer van 't Olster Erfgoed werd uitgebreid stilgestaan bij OLANTO 1939, de grote landbouwtentoonstelling ter gelegenheid van het 45-jarig bestaan van Landbouwvereniging 'Olst'. Deze keer duiken we in de beginjaren van die vereniging en in de geschiedenis die eraan voorafging.

De oprichting

Landbouwvereniging 'Olst' werd opgericht in 1895. Tijdens de oprichtingsvergadering, op 14 januari, waren vierendertig geïnteresseerden aanwezig. Meester Schuiling, hoofd van de openbare lagere school in Olst, zette uiteen waarom hij een vereniging nuttig achtte: 'Door de handen ineen te slaan kan men goedkooper iets aankopen; men komt er lichter toe het een en ander aan te schaffen of op touw te zetten', aldus Schuiling. Bovendien meende hij dat boeren meer recht van spreken zouden krijgen als ze beter inzicht in landbouwzaken hadden. Een landbouwvereniging kon daarbij helpen. Iedereen was het er mee eens.¹

Ruim 100 jaar later, tijdens de viering van het eeuwfeest van de vereniging, hield Bertus Keurhorst een voordracht over hoe het verder met de vereniging was gegaan:

*"De landbouwvereniging besteet noe ruum 100 joar.
Een eeuw lang stoat ze veur de boeren kloar.
Dit is toch iets um èèv'm bie stille te stoan.
Dit könne wie niet zo an ons veurbie loaten goan.
Ruum 100 jr. bepoalen disse vereniging het agrarisch gezicht.
Met bieéénkomsten, proefvelden en lèzingen, op de landbouw gericht.
Ik doo dus hier en doar een greep uut het verleden.
En as 't goed verlöp, muk uutkommen bie 't heden.
Bie 't lezen in de olde notulenboeken.
Doo ik ule 't volgende uut de dooken.
(...)"*

Gedeelte van de voordracht van Bertus Keurhorst tijdens de viering van het 100-jarig bestaan van de vereniging in 1998, 't Olster Erfgoed

Het begon allemaal zo. Op 8 januari 1895 hield de heer Weijdom Claterbos in Olst een landbouwlezing over voeding en melkgebrek bij koeien. Weijdom Claterbos was leraar aan de vakzuivelschool van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw. Dat was geen school met een vast gebouw zoals we dat nu kennen, maar een reizend gezelschap van zogenaamde wandelleraren.

De krant schreef: 'Menige nuttige wenk werd nog gegeven omtrent de voeding, het melken en het karnen. Het was voor de boeren een leerzame avond en de aanwezigen, een 30-tal, waren zeer met

het gehoorde ingenomen; velen gaven den wensch te kennen, er gaarne meer van te willen weten. Sommigen wenschten dat de heer Claterbos hier een cursus gaf in het bereiden van boter, zooals hij dat op zooveel plaatsen met veel succes reeds gedaan heeft.

*Toen daarop de heer Schuiling het woord vroeg en, na den heer Claterbos een woord van dank te hebben toegesproken, voorstelde om binnenkort opnieuw bijeen te komen en de zaak nader te bespreken, werd daartoe eenstemmig besloten. Die bijeenkomst nu zal gehouden worden op Maandag, 14 Jan., 's avonds om 6 uur, bij Kamphuis in het Stationskoffiehuis. Daar zal dan besproken worden de wenschelijkheid van het oprichten van een landbouwvereniging en van een cursus in het boterbereiden.'*²

We weten niet precies van wie het idee kwam om een vereniging te beginnen. Misschien was het de afdeling 'Deventer en omstreken' van de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, die volgens de krant de lezing organiseerde.³ Het was in die tijd niet ongewoon dat provinciale landbouwmaatschappijen hielpen bij het van de grond krijgen van plaatselijke verenigingen. Of misschien was het een persoonlijk initiatief van het Olster bestuurslid van die afdeling, Jac. P. de Jong van De Stege. Hij zat later in het eerste bestuur van de nieuwe vereniging. Het kan natuurlijk ook het idee zijn geweest van woordvoerder meester Schuiling. Die kennen we van de vele initiatieven die hij gedurende zijn loopbaan in Olst nam.

De Stege in Olst, boerderij van Jac. P. de Jong, bestuurslid van het eerste uur van landbouwvereniging 'Olst'. Op de achtergrond de spoorlijn van Deventer naar Zwolle. Foto: 't Olster Erfgoed, Olst

De oprichting van de vereniging was een schot in de roos. Op 14 januari 1895 werd met algemene stemmen besloten de vereniging op te richten. Als bestuursleden werden gekozen de heren L. Schuiling, Jac. P. de Jong en G. Bussemaker.

De vereniging groeide snel van 34 leden bij de oprichting in januari, naar 70 in de loop van mei van dat jaar. Een jaar later, in 1896, waren het er meer dan 120 en bij het 10-jarig bestaan in 1905 driehonderd.

Succesvolle activiteiten

Landbouwvereniging 'Olst' was een groot succes. Veel initiatieven kwamen van de grond, al waren de leden het niet altijd met elkaar eens. Zo was er al in de loop van 1895 een succesvolle veemarkt waarover de meningen eerst verdeeld waren, zoals in de krant is te lezen:

*'Deze markt was voor ons dorp een ongewone drukte. Sedert meer dan 20 jaar was hier geen veemarkt geweest; ze was geheel verlopen. Toen dan ook dezen zomer de landbouwvereniging 'Olst en omstreken' het houden eener veemarkt ter sprake bracht, haalden velen de schouders op. Sommigen dachten, enkelen zeiden het hard op: het zal toch niets geven. Doch het ijverige bestuur liet zich door de opmerkingen niet van zijn stuk brengen. Het zette zijn werk voort en in samenwerking met eene voor de veemarkt benoemde commissie, heeft het de voldoening op veel succes te kunnen wijzen. En al mogen ook de groote voordeelen voor ons dorp niet zoo direct aangewezen kunnen worden, het welslagen is opnieuw een bewijs, dat een krachtig initiatief en doelmatige samenwerking veel vermag. De landbouwvereniging kan op die wijze nog veel goeds uitwerken.'*⁴

Ook het voorstel voor de oprichting van een coöperatieve zuivelfabriek door de vereniging stuitte eerst op ongeloof. In 1895 kwam een stuk binnen bij de vereniging waarin stond dat er waarschijnlijk het volgende jaar op de Eikelhof een particuliere zuivelfabriek zou worden opgericht. Voor het bestuur van de landbouwvereniging was dat aanleiding om te komen met het idee van een coöperatieve fabriek. Ze dacht dat zo'n fabriek de nodige voordelen met zich mee zou brengen. *'Over het oprichten van een coöperatieve fabriek door de vereniging was men 't niet eens; slechts van 75 koeien wenschte men de melk te leveren. De meerderheid scheen niet overtuigd dat verbetering dan intrad. Een voorstel om sprekers uit te noodigen, die als directeurs eener inrichting op de hoogte zijn, vond geen ingang, evenmin als commissies te benoemen. 't Gevolg was: de zaak bleef zooals het was.'*⁵

Het duurde uiteindelijk tot 1911 voor de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek 'Olst' er kwam.

Maar voor de rest bruiste het in de vereniging van activiteiten.⁶ Er werden regelmatig een voorjaars- en een najaarsmarkt georganiseerd, een wekelijkse boter- en eiermarkt en keuringen van dekberen en stieren. Verder werden verschillende landbouwwerktuigen gekocht, lijnkoeken en grote hoeveelheden kunstmest zoals kaïniet en slakkenmeel. Er kwamen een Zwitserse bok ter dekking bij H. Bos en een Poland China beer. Proefvelden werden aangelegd op het Kortrick en op de Holst, en kwam een veefonds. Verder werden er diverse lezingen georganiseerd en werd een cursus botermaken gegeven. Dat laatste was in 1895 op de boerderij van G. Bussemaker.⁷

Tot slot werden verschillende tentoonstellingen georganiseerd: een pluimveetentoonstelling in het jaar 1900 en twee grote landbouwtentoonstellingen. Een in 1897 en een in 1905, bij het tienjarig bestaan van de vereniging.

Impressie van een landbouwtentoonstelling: keuring van jong roodbont IJsselvee aan de Veerweg te Olst, ongeveer 1915. Bron: Collectie Gerhard Aberson, Olst

De landbouwvereniging hield jaarlijks een vergadering en verder zo vaak als het bestuur het nodig vond. De vergaderingen waren steeds geanimeerd en er ging nooit iemand met lege handen naar huis. Er werd van alles verloot zoals melkmeetemmers, poot aardappelen, thermometers om te gebruiken bij het karnen, hooivorken en *'tuinhärken, botter-pötties, handbielties, wagensmeer en roskammen'*.⁸

Al met al was het bestaan van de vereniging en wat zij organiseerde een groot succes. Bij het 10-jarig bestaan in 1905 vatte de voorzitter het allemaal samen en sprak de wens uit dat *'alle leden het hunne zullen bijdragen tot het slagen van de in dit jaar te houden landbouwtentoonstelling, de kroon op het 10-jarig bestaan der vereniging'*.⁹

Getuigschrift uitgereikt aan J. Brascamp op de landbouwtentoonstelling die op 23 en 24 augustus 1905 werd georganiseerd. Marten Brascamp, Klarenbeek

De voorgeschiedenis

Dat was heel wat anders dan enkele tientallen jaren eerder, toen de eerste pogingen waren gedaan om georganiseerde landbouw in Olst van de grond te krijgen. Olster boeren en notabelen waren tussen 1851 en 1864 verenigd onder de Overijsselsche Maatschappij ter bevordering van Landbouw, Tuinbouw en Veeteelt, hier kort aangeduid met 'Overijsselsche Maatschappij van Landbouw', of 'de Maatschappij'. Die werd in 1851 opgericht naar voorbeeld van de landbouwmaatschappijen in de andere provincies.

Over de precieze geschiedenis van de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw is vrij weinig bekend. Het archief is niet bewaard gebleven, maar wat eerder over de Maatschappij is geschreven - in kranten en 'Mededeelingen en berigten' - laat wel zien dat het er best rumoerig aan toeging. De problemen gingen ook niet aan Olst voorbij.

De Overijsselsche Maatschappij van Landbouw begon goed met meer dan 600 leden in zeven afdelingen: Almelo, Avereest, Delden, Deventer, Kampen, Steenwijk en Zwolle.¹⁰ Leden uit Olst en Wijhe waren verenigd in de afdeling 'Deventer'. Het lijkt erop dat de Maatschappij al snel in de problemen kwam. Algemene vergaderingen werden slecht bezocht, de Twentse afdelingen scheidden zich af, andere afdelingen kwamen en gingen, besturen traden af en statuten werden gewijzigd. Er was voortdurend discussie: over de hoogte van de contributie, de afdracht ervan aan het hoofdbestuur en over de vraag waar het initiatief en de verantwoordelijkheden hoorden te liggen, bij het hoofdbestuur of bij de afdelingen. Plaatselijk werd wel van alles georganiseerd, zoals een tentoonstelling in Olst van boter, vee en landbouwkundige voorwerpen in 1854, maar waarschijnlijk toch te weinig en wellicht ook niet de goede dingen om boeren en grondeigenaren echt te interesseren. De Maatschappij hing te veel als los zand aan elkaar en het ledental bleef naar verhouding ver achter bij de andere provincies.¹¹

* **Olst**, 20 Junij. Op de heden alhier gehoudene tentoonstelling van boter, vee en landbouwkundige voorwerpen zijn aan de volgende personen prijzen uitgereikt:

Aan *G. J. Strunk* en *T. Veldkamp*, voor de beste $\frac{1}{8}$ vaten boter. *J. van Enck* en de erven *Bredenoord*, voor de beste $\frac{1}{8}$ vaten dito. *J. Voorhorst* en *J. Westhof*, voor de 2 schoonste dekhengsten. *G. van Marle*, voor de schoonste merrie met haar veulen. *G. C. Crommelin* en *B. H. Hillebrand*, voor de 2 schoonste merrien. *J. Havekes*, voor het beste span inl. paarden. *W. Peters* en *G. C. Crommelin*, voor de 2 schoonste stieren. *J. Schrijver* en den Heer *Smissaert van de Haere*, voor de 2 schoonste melkkoeijen. *H. G. Hofstede* en *J. van Enck* voor de 2 schoonste pinkvaarsen. *W. Kattenwinkel* en *G. van Winsum* voor de 2 schoonste eenjarige pinken. *Jonkhr. van Suchtelen van de Haere* en den Heer *Smissaert van de Haere*, voor de 2 schoonste kalveren. *H. de Graaf*, voor het schoonste schaap en het schoonste schaap met hare lammeren. *H. Bouwmeester* en *H. Handstede*, voor de 2 schoonste geiten. *G. J. Strunk*, voor de beste zeug. *B. van Werven*, voor de beste beer.—

Gedurende de tentoonstelling had er een mastklimmerij voor jongens en een wedloop voor meisjes plaats om onderscheidene prijzen; tot het mastklimmen hadden zich 12 jongens aangegeven: aan den wedloop namen 5 meisjes deel.—

Na de tentoonstelling werd er een harddraverij met onbeleerde paarden gehouden, waaraan negen personen deel namen; de twee uitgeloopte prijzen werden behaald door twee paarden van de wed. *E. W. Drascamp* alhier.

Het muziek-gezelschap *Apollo* voerde bij een en ander onderscheidene muziekstukken uit en bragt niet weinig toe tot den luister van dit feest.

De perikelen gingen niet aan Olst voorbij. De leden in de gemeenten Olst en Wijhe hadden eerst zoals gezegd geen eigen afdeling, maar waren lid van de afdeeling 'Deventer'. In 1857 scheidden ze zich - na een onstuimige algemene vergadering - van de afdeeling 'Deventer' af en vormden een eigen afdeeling 'Olst en Wijhe'.¹³ Naar zeggen lag de aanleiding in persoonlijke tegenstellingen. De afsplitsing van de afdeling was achteraf gezien overigens gunstig voor het ledental van de afdeling. Dat kwam misschien omdat de gang naar de vergaderingen makkelijker werd. Je hoefde immers niet helemaal meer naar Deventer. Misschien kwam het ook wel omdat er meer aandacht kon worden gegeven aan plaatselijke behoeftes. Het ledental van de afdeeling 'Olst en Wijhe' begon met 44 in 1857 en liep op naar 55 in 1861. In de Almanak van de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw van 1858 is het hele ledenbestand van de afdeling opgesomd.

AFDEELING OLST EN WIJHE.

Bestuur.

Mr. C. W. T. VAN NAHUIJS, te Wijhe, *Voorzitter*.
 Mr G. A. IJssel DE SCHEPPER, te Olst.
 C. L. M. SMISSEART VAN DE HAERE, te Olst.
 T. NIJENBERG, te Wijhe.
 M. H. BRASCAMP, te Olst.
 J. G. P. H. VAN MUSSCHENBROEK, te Olst, *Thesaurier*.
 J. K. STEFFERS, te Wijhe, *Secretaris*.

Te Olst.

L. Nilant.
 L. A. Granpré Molière.
 J. van Beek.
 H. G. Hofstede.
 H. A. Swijghuisen.
 G. Brascamp.
 Jhr. Mr. J. W. H. Teding van Berkhout.
 Jhr. P. J. W. Teding van Berkhout.
 Jhr. E. J. Teding van Berkhout.
 " van Suchtelen tot de Haere.
 L. Eilerts de Haan.
 R. Bakhuis.
 G. W. Bakhuis.
 A. van der Meij.
 B. H. Hillebrand.
 E. Voorhorst.
 Mr. Zeger Veeckens.
 Dr. L. A. de Grient Dreux.

A. Jalink.
 B. van Werven.

Te Wijhe.

G. Dwars.
 Mr. F. W. A. Baron van Knobelsdorff tot den Krijtenberg.
 A. van Wijngaarden.
 A. de Ridder.
 J. Kattenwinkel.
 A. E. Maas.
 G. W. Jacobson.
 P. Neuteboom.
 H. Koeleman.
 A. Nijenberg.
 J. van der Molen.
 G. J. van den Berg.
 D. W. Bredewold.
 W. Kattenwinkel.
 J. Westhof.
 A. Vervoort.
 H. van 't Reeft.
 H. Neuteboom.

Bestuur en leden van de afdeeling 'Olst en Wijhe' in 1858.

De problemen binnen de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw bereikten rond zijn 10-jarig bestaan een hoogtepunt. In een 7-delig ingezonden stuk in de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant in 1860 werden de problemen - vermoedelijk door een lid van het hoofdbestuur - publiekelijk gemaakt.¹⁴ De briefschrijver deed uiteindelijk 43 aanbevelingen, wat laat zien dat het op veel fronten wellicht beter moest. Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij in 1861 deed erevoorzitter mr. Moorrees, er nog een schepje bovenop. Hij noemde de geschiedenis van de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw een 'jammerlijke aaneenrijging van armzalige feiten, te jammerlijk als men bedenkt wat het had kunnen zijn'. In zijn ogen was niets bereikt. De afdelingen kregen er flink van langs: men zag - uitzonderingen daargelaten - 'op tegen alles wat men niet op zijn muiltjes kon afdoen, de eigenwijsheid van anderen maakte overal aanmerkingen en een vals begrip van vrijheid maakte afkerig van bepalingen die op andere plaatsen goed werkten.' De kwaal school bij de leden, aldus de erevoorzitter, een kwaal van onwetendheid, onbewustheid en lusteloosheid. De Maatschappij was een lijdelijk wezen.¹⁵

Daarmee was het in de afdeling 'Olst en Wijhe' nog niet gedaan. In 1862 vond opnieuw een afsplitsing plaats. Toen legden de voorzitter en de secretaris van de afdeling 'Olst en Wijhe' - naar zeggen om plaatselijke redenen - hun functie neer en bedankten ze als lid van de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw.¹⁶ In hun voetsporen zegden ook de leden uit Wijhe hun lidmaatschap van de afdeling op, waardoor het ledental ongeveer halveerde.

Afdeeling Olst en Wijhe.

De HH. W. C. TH. VAN NAHULS voorzitter, en J. K. STEFFERS secretaris, hebben beide niet alleen hunne respectieve betrekkingen nedergelegd, maar ook als leden der maatschappij bedankt. Het bestuur bestaat thans uit de HH. Mr. G. A. IJSEL DE SCHEPPER voorzitter, C. L. M. SMISSEART VAN DE HAERE, M. H. BRASKAMP te Olst, en T. NIJENBERG te Wijhe.

Medeelingen en berigten der Overijsselsche Maatschappij van Landbouw voor 1862. Bijzonder is dat de leden uit Wijhe de afdeling 'Olst en Wijhe' verlieten, terwijl Teunis Nijenberg uit Wijhe als bestuurslid bleef.

Bestuurslid Teunis Nijenberg boerde op De Hoeve, aan de Oude Wetering achter Wijhe.
Op de foto De Hoeve anno 2020

Ook wat betreft de Overijsselsche Maatschappij van Landbouw verbeterde de situatie niet en rond 1864 hield de Maatschappij praktisch gesproken op te bestaan. De afdelingen, waaronder 'Olst en Wijhe', zetten als zelfstandige verenigingen hun activiteiten voort¹⁷. Maar daar kon de teruggang van leden niet worden tegengehouden. Het ledental daalde tot een dieptepunt van 12 in 1866 en de leden van de afdeeling 'Olst en Wijhe' keerden rond 1872 terug naar waar ze vijftien jaar eerder vandaan waren gekomen, de afdeeling 'Deventer'. Het was het einde van de eerste georganiseerde landbouw in Olst.

De afdeeling 'Deventer' veranderde ten slotte zijn naam in 'Deventer en Omstreken' en sloot zich rond 1880 aan bij de Geldersche Maatschappij van Landbouw. Toen meer Overijsselse boeren zich daarbij aansloten, veranderde de Geldersche zijn naam in 1883 in Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw.

En met die Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw en de afdeeling 'Deventer en omstreken' zijn we weer terug bij de spelers van 8 januari 1895, toen de kiem voor de succesvolle Landbouwvereniging 'Olst' werd gelegd.

Nawoord

Dit artikel is onderdeel van een groter onderzoek naar twee landbouwtentoonstellingen die in 1897 in de IJsselstreek werden georganiseerd: een in Voorst en een in Olst. Het resultaat van dat onderzoek wordt gepubliceerd op de website van de Vereniging van Landbouwgeschiedenis.

¹ Deventer Dagblad, 18 januari 1895

² Deventer Dagblad, 11 januari 1895

³ Zie 2

⁴ Deventer Dagblad, 23 oktober 1895

⁵ Krantenartikel naar aanleiding van de vergadering van de landbouwvereniging van 30 september 1896, onbekende uitgave, 't Olster Erfgoed

⁶ Diverse berichten in de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant en het Deventer Dagblad

⁷ Arnhemsche courant, 21-12-1895

⁸ Voordracht van Bertus Keurhorst tijdens de viering van het 100-jarig bestaan van de vereniging in 1998, 't Olster Erfgoed

⁹ Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 20 januari 1905

¹⁰ Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 18 juli 1851

¹¹ Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 27 februari 1860

¹² Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 23 juni 1854

¹³ Statistisch jaarboek voor het Koninkrijk der Nederlanden, 1859

¹⁴ Acht edities van de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant tussen 20 augustus en 10 september 1860

¹⁵ De Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, hare geschiedenis en tegenwoordige toestand, in: De vriend van den landman, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1864

¹⁶ Medelingen en berigten der Overijsselsche Maatschappij van Landbouw voor 1862, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1862

¹⁷ Geschiedenis van de Twentsche, sinds 1897 de Overijsselsche Landbouw Maatschappij, www.archieven.nl